

Toespraken gehouden bij de inwijding der Remonstrantsche Gemeente te Groningen ... op zondag 28 juli 1878

<https://hdl.handle.net/1874/234619>

mm 11068

BR. 1878. II. 20.

Pr. 1878. II. 20.
Reventen van Bejale

TOESPRAKEN

GEHOUDEN BIJ DE INWIJDING DER

REMONSTRANTSCHÉ GEMEENTE

TE

GRONINGEN,

DOOR

D^r. C. P. TIELE,

HOOGLEERAAR TE LEIDEN

EN

B. C. J. MOSSELMANS,

REM. PRED. TE GRONINGEN,

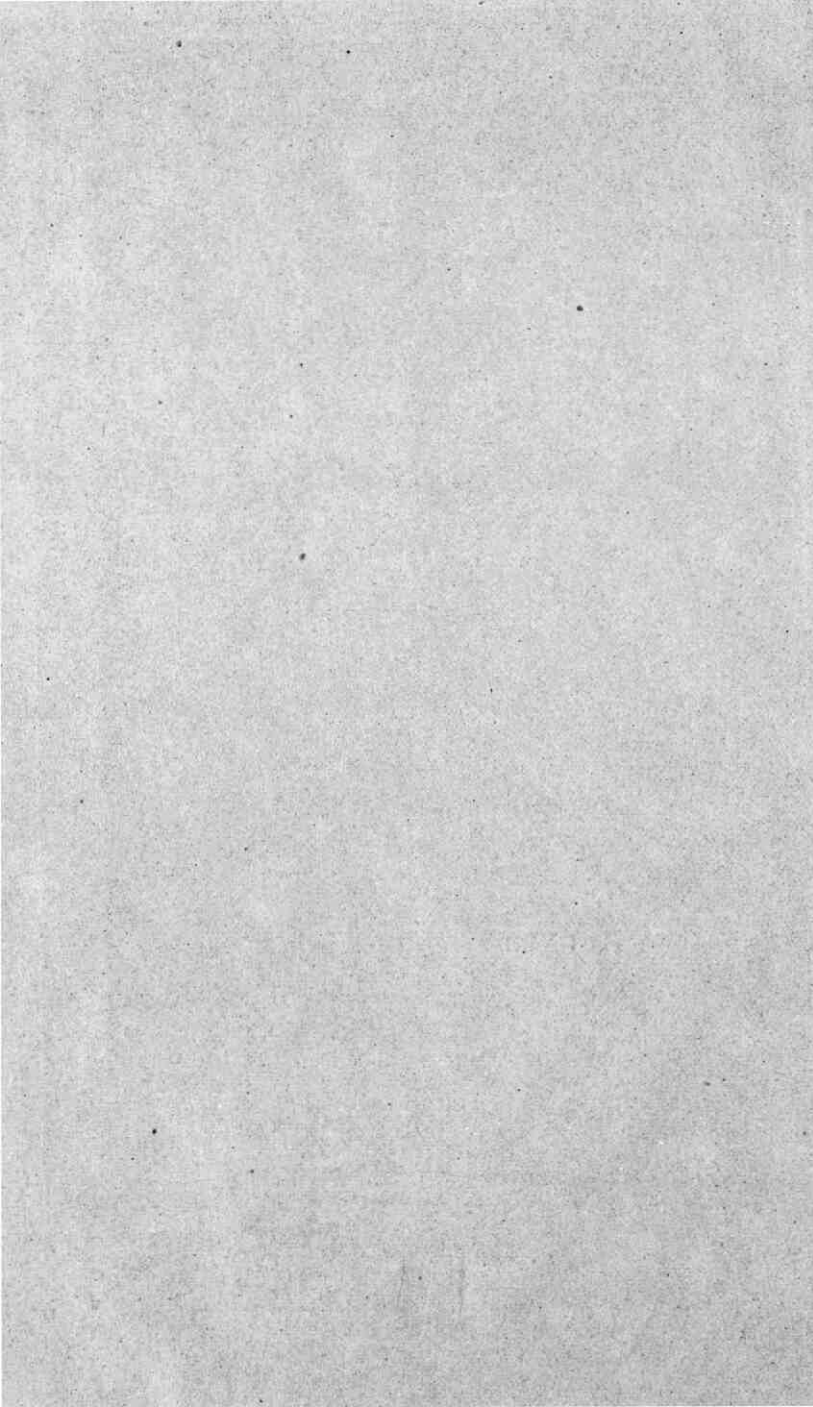
op Zondag, 28 Juli 1878.

.....
TEN VOORDEELE VAN HET VASTE FONDS.
.....

GRONINGEN,
P. VAN ZWEEDEN.
1878.

Prijs 30 cts.

TOESPRAKEN

GEHOUDEN BIJ DE INWIJDING DER

REMONSTRANTSCHÉ GEMEENTE

TE

GRONINGEN,

DOOR

D. C. P. TIELE,

HOOGLEERAAR TE LEIDEN

EN

B. C. J. MOSSELMANS,

REM. PRED. TE GRONINGEN,

op Zondag, 28 Juli 1878.

GRONINGEN,

P. VAN ZWEEDEN.

1878.

Uit naam van de Remonstrantsche Broederschap en haar bestuur wordt u heden door mij een hartelijke welkomstgroot gebracht. Met dezelfde ingenomenheid waarmee de Broederschap onlangs tot de stichting eener zelfstandige gemeente te Arnhem besloot, verklaarde zij zich in haar gewone vergadering van Juni dezes jaars bereid, ook uwe vereeniging als eene harer gemeenten te erkennen. Ik zal niet herhalen wat ik de Arnhemsche broeders verzekeren mocht; dit éene slechts: wij verheugen ons over uw besluit om tot onze gemeenschap toe te treden, bovenal omdat wij er een bewijs van vertrouwen in zien en van instemming met ons streven.

Wie zou, nu een 40tal jaren geleden, zelfs aan de mogelijkheid gedacht hebben, dat een aanzienlijk deel der leden van twee voornamelijk Hervormde gemeenten, binnen enkele maanden, om des gewetens wil, de kerk hunner vaderen verlaten en zich aansluiten zouden bij die kleine Broederschap, die toen bestemd scheen zich van lieverlede op te lossen in grooter kerkverband? Toen was het, alsof van de oude scheidsmuren weldra geen

steen meer op den anderen zou blijven. De Remonstrantsche Broederschap breidde zich niet uit, en zocht noch wenschte dat, maar de geest van gematigdheid, van vrijheid, van verdraagzaamheid die haar altoos bezielde had, vond weerklank bij een aantal van de leiders in de Nederlandsche Hervormde kerk. Die destijds tot 1618 en 1619 terugkeeren wilde, moest buiten die kerk zijn troost en bevrediging van zijn verlangens zoeken. Indien slechts — en men achtte dat zoo onmogelijk niet — de laatste slagboom werd opgeheven, indien voorgeschreven leerstukken en verplichte formulieren, voor velen toch reeds een doode letter geworden, slechts werden afgeschaft, dan belette niets meer de eenmaal uitgedreven Remonstranten het oude huis weder binnen te treden, en verhinderde niets meer de Protestantsche Moederkerk zich weder te verzoenen met de kinderen, die zij eens zoo stiefmoederlijk de deur wees. De tijd scheen nabij, dat de eeuwenoude veete zou worden geslecht. En toen ons Seminarium zijn tweede eeuwfeest vierde, uitte de redenaar, mijn leermeester VAN DER HOEVEN, in welsprekende woorden den wensch, dat die kweekschool nimmer haar derde eeuwfeest mocht gedenken.

Hoe is sedert dien tijd alles veranderd? Het confessionalisme is in de Nederlandsche Hervormde Kerk een geduchte, een indrukwekkende macht geworden, en beroemt zich op steeds nieuwe zegepralen. Weldra misschien zal het allen, wien niet alleen de godsdienst, maar ook, om harentwil, de vrijheid lief is, onmogelijk zijn gemaakt in haar schoot te blijven, willen zij althans hun geweten geen geweld aandoen. Nu reeds wordt

het niet weinigen hunner daar te eng. Vrijwillig gaan zij uit, sommigen niet wetend waarheen en zich tot een vrije gemeente vereenigend, anderen om zich bij een der kleinere kerkgenootschappen te voegen. En wel verre dat nu de Remonstrantsche Broederschap weldra zou kunnen samensmelten met haar, van wie zij eens werd losgescheurd, wordt zij reeds een toevluchtsoord voor een tal van Hervormden, die niet van 'szins zijn zich langer te buigen onder het juk eener voor altijd vastgestelde belijdenis.

Het zou ons te ver heenvoeren en thans zeker ongepast zijn, indien ik de geschiedenis wilde schetsen waarvan dit de uitkomst, de oorzaken opsommen waarvan deze toestand het gevolg is. Trouwens, zij zijn u niet onbekend. Ik wenschte alleen te wijzen op dit teeken des tijds en op de tegenstelling die het vormt met een verleden, dat niet zoo ver achter ons ligt. Een droevig teeken is het, helaas! Ja, wij verblijden ons in de waardeering die onze Broederschap thans, na lange miskennis, van verschillende zijden ten deel valt, en in de uitbreiding die zij ondergaat. Maar, ronduit gesproken, wij hadden het anders gewenscht. Wij zouden geen echte Remonstranten zijn, zoo wij 't niet anders wenschten. Wat wij veel liever gezien hadden? Dit, Broeders, dat wij tot u hadden kunnen komen; want het zou een bewijs zijn geweest, dat de zaak, waarvoor wij nu meer dan twee en een halve eeuw gestreden hebben, eindelijk had gezegevierd. Intusschen nu de tijd daarvoor nog niet rijp is, nu wij de overwinning, waaraan wij niet wanhopen, waarop wij vast vertrouwen,

eerst van een verre toekomst mogen wachten; nu het schijnt dat er nog zeer lang zal moeten gestreden worden, eer wij zoover zijn gekomen; nu het blijkt, dat wij vooreerst niet hebben uitgediend, maar een beginsel vertegenwoordigen nog door de groote meerderheid miskend; nu verheugen wij ons innig, dat wij bondgenooten vinden, gereed om met ons den kamp voort te zetten, verlangend om te strijden in onze gelederen en onder onze vaan.

In onze gelederen, onder onze vaan! Maar wat is het dan, waarvoor wij gestreden hebben tot nu toe en waarvoor wij nog altijd de wapenen aangorden? Wat staat er te lezen op onze banier? Een partijleus, een leerstuk? Ik lees er niets anders op dan: het Evangelie, in vrijheid en verdraagzaamheid beleden en verkondigd. En dat is 't waarvoor wij strijden.

Wat is toch die Remonstrantsche Broederschap, die zoo stillekens voortleefde, tot dat de strijd op kerkelijk en godsdienstig gebied de aandacht meer dan vroeger op haar vestigde? Is 't eene verzameling van Arminianen, aan zekere artikelen gebonden? Men moet al zeer weinig van de geschiedenis weten, om dit te durven zeggen. Maar men weet weinig van de geschiedenis en heeft het gezegd. Over dit vraagstuk heeft mijn medeafgevaardigde, Dr. BOK, een mannelijk en afdoend woord in 't licht gegeven; daarom zal ik niet herhalen wat ieder lezen kan. Alleen wijs ik op de groote verwarring van begrippen, die ook hier weder heerscht, gelijk elders op zoo menig gebied. De Broederschap is ontstaan naar aanleiding van den strijd over het leerstuk

der voorbeschikking en eenige andere punten, tusschen ARMINIUS en GOMARUS gevoerd. Haar eerste leden waren dus zoo goed als allen Arminianen. Maar hoewel het gevoelen, door de Dortsche Synode veroordeeld, destijds onder ons het heerschende was, van den aanvang af is het aan niemand opgelegd, noch van iemand gevorderd dat hij dit als het zijne erkennen zou. Zelfs toen men meende, tot weerlegging van lasteringen en leugenachtige voorstellingen, een Confessie te moeten uitgeven — en nog betreur ik, dat onze vaders zich tot deze zwakheid lieten verleiden, een zwakheid verklaarbaar en vergeeflijk, maar een zwakheid niettemin — toen zelfs verklaarde men plechtig, dat niemand aan die Belijdenis gebonden was en dat zij nimmer gelden mocht als regel des geloofs. Was iemand bereid, om der vrijheid wil, zich bij de Societeit der Remonstranten aan te sluiten, hij werd niet geweerd, al verklaarde hij een voorstander te zijn van de Calvinistische leer. De voorganger eener in het buitenland gevestigde gemeente van Remonstranten waartoe ook een aantal Calvinisten behoorde, die tegen het leerstuk der praedestinatie onverstandig geijverd had, werd tot de orde geroepen en tot eerbiediging van anderer gevoelens vermaand. Zoo was het al in vroeger eeuwen. En thans? Ik zou haast zeggen: wijs mij onder de denkende Remonstranten van heden een enkelen Arminiaan!

„Maar het schriftgezag? Die dat niet meer erkent, wordt misschien onder de leden der Broederschap nog geduld; inderdaad verloochent hij toch haar beginsel.”

Ook hier dezelfde begripsverwarring. De goddelijke

ingevening der Bijbelboeken is een dogme, waarin eens, met alle Christenen, de Remonstranten geloofden; maar het is evenmin een beginsel der Broederschap, als de Arminiaansche leer der voorwaardelijke praedestinatie of van het gezag der wereldlijke overheid in geloofszaken, of welk ander leerstuk ook. „Zonder omzien naar menschelijk gezag,” dat was de geliefkoosde uitdrukking, die onze vaders bezigden, en dat is het beginsel. Zij, op hun standpunt terecht, leidden daaruit de gevolgtrekking af: dus, geen anderen regel des geloofs dan de H. Schrift, want aan deze behoort goddelijk gezag, zij bevat een bovennatuurlijk geopenbaarde waarheid. Wij, op ons standpunt ook met volle recht, komen tot een andere gevolgtrekking, deze: Ook de schriften des O. en N. T. mogen niet heerschen over ons geloof, want, hoe hoog haar waarde zij als oorkonden van het eerste Christendom en van den godsdienst waaruit dit zijn oorsprong nam; welke heerlijke uitingen van de innigste vroomheid en de heiligste geestdrift ze ook mogen bevatten, waardoor ook in onze harten eenzelfde gezindheid kan worden gewekt en gekweekt, en die de geheele verzameling tot het klassieke godsdienstboek bij uitnemendheid maken; zij zijn niet anders ontstaan en hebben dus geen hooger gezag dan eenig ander menschelijk geschrift. „Geen menschelijk gezag in zaken van godsdienst!” dat is van den aanvang af het beginsel der Remonstranten geweest, gelijk het een echt Protestantsch beginsel is. Wilden wij, die in het leerstuk van de bovennatuurlijke ingevening der Schrift niet meer kunnen gelooven, toch voor haar een uitzondering blijven maken, wij zouden,

om met onze vaders eenstemmig te zijn in de leer, ontrouw worden aan hun geest en het beginsel dat zij handhaafden verzaken. Men kan Arminiaan en Supranaturalist en toch goed Remonstrant zijn, maar om een goed Remonstrant te zijn behoeft men noch het een noch het ander te wezen.

Want wat de Remonstrantsche Broederschap zij, hoe klein zij moge wezen, een secte is zij niet. Die een godsdienstige vereeniging van louter modernen willen, moeten zich bij haar niet aansluiten; gelijk er dan ook reeds geweest zijn, die daartegen bezwaar hadden en liever een vrije gemeente stichten. Wij eerbiedigen dat bezwaar, maar kunnen er niet aan te gemoet komen. Wij mogen degenen die het beginsel eener Evangelieprediking in vrijheid en verdraagzaamheid liefhebben, maar zich met de moderne begrippen niet vereenigen, noch rechtstreeks, noch middellijk uitdrijven, alsof er bij ons slechts één opvatting kon geduld worden. Gij zijt onze geestverwanten, niet omdat gij modern zijt, maar omdat gij in den godsdienst vrijheid en verdraagzaamheid wilt, en modernen hebben bij ons gelijk recht met wie het ook zij. Doch, indien het vroeger of later gebeuren mocht, dat zoogenaamd Evangelischen, door dezelfde onverdraagzaamheid, hetzelfde confessionalisme uitgedreven als gij, wenschten mee in onze Broederschap te worden opgenomen, wij zouden geen recht hebben hun te antwoorden: voor u is bij ons geen plaats! en wij zouden dat ook zeker niet doen. De eenigen die bij ons niet behooren, dat zijn degenen die het ook niet zouden willen, de Confessioneele, vijanden

van ons beginsel, aan de eene, en aan de andere zijde degenen die den godsdienst, onder welken vorm ook verwerpen. Maar zij weten het zelve, en zullen ons nooit in de noodzakelijkheid brengen het hun te zeggen.

Geen secte dus is deze onze Broederschap, maar ook geen Kerk. Broederschap noemt zij zich, en terecht. Er zijn wel Remonstrantsche kerken, er is geen Remonstrantsche Kerk. Als in den eersten tijd der Hervorming, des Christendoms, is zij een broederbond van zelfstandige gemeenten, die, wat haar inrichting en bestuur aangaat, een groote mate van vrijheid genieten, en alleen om den wil der orde, zonder welke geen ware vrijheid bestaan kan, en tot waarborging van ieders recht, omtrent sommige punten zijn overeengekomen, die het belang van allen betreffen. Naarmate de Broederschap zich ontwikkeld heeft is dit Algemeen Reglement, zooals het thans heet, deze Kerkenorde, zooals onze Vaders het schooner en juister noemden, gewijzigd, herzien, verbeterd, en steeds is het met groote mildheid toegepast. Ook nu weder is ons opgedragen, eene herziening voor te bereiden. Want dit weten wij, dat alle wetten en reglementen, hoe noodwendig ook opdat alles eerlijk en met orde geschiede, slechts gebrekkig menschenwerk en niet meer dan middelen zijn, om de bereiking van een hooger doel te verzekeren.

Dat hooger doel: het is de vrije, onbelemmerde ontwikkeling van het godsdienstig leven. Overtuigd dat alle leer, hoe verheven en zuiver en schoon, slechts een beeld, eene afschaduwing der waarheid, een gebrekkige belichaming van hetgeen er woont en leeft in ons ge-

moed, een stamelen van het hoogste en onuitsprekelijke is; overtuigd dat er ook in den godsdienst partijen moeten zijn, die elk haar deel van de waarheid vertegenwoordigen en zoo elkander aanvullen, maar alleen geen recht hebben elkander liefdeloos te bestrijden; overtuigd, dat verscheidenheid van opvatting voor een godsdienstige gemeenschap geen schade, maar een waarborg van leven en vooruitgang, en eenvormigheid de dood is; overtuigd van dit alles, willen wij in onze vereeniging ruimte voor elke eerlijke, welgegronde overtuiging, en die ruimte, die vrijheid niet genomen als een roof, niet slechts, om erger te voorkomen, oogluikend geduld, maar erkend als onvervreemdbaar recht, dat van niemand mag worden weggenomen.

„Eenheid door vrijheid,” ziedaar ons wachtwoord. Het is het lijnrecht tegenovergestelde van de leus der Roomsche Katholieke Kerk: „Eenheid door onbepert en onfeilbaar gezag.” Zij is zichzelf daarin gelijk gebleven; zij is niet teruggedeinsd voor de uiterste gevolgtrekkingen van haar stelsel. Geheel anders de Hervorming. Zij stelde aanvankelijk het beginsel der vrijheid daar tegenover, maar zij werd bevreesd voor het tooverwoord dat zij had durven uiten. Zij ging een middelweg zoeken tusschen vrijheid en gezag, een vereeniging pogen van 't geen onvereenigbaar is. Wij willen dat niet meer. Wij willen de vrijheid niet kortwieken. Wij meenen, dat door haar alleen de ware, levende eenheid, die des geestes, niet louter eenvormigheid mogelijk is. Wij zijn overtuigd, dat de ware godsdienst zoo alleen bloeien en wassen kan. Wat is de ware godsdienst? Zoo wij tot de bijzonderheden afda-

len, zullen wij zeker veel in opvatting verschillen. Maar in de hoofdzaak zullen wij 't allen wel eens zijn: Geloof, hoop en liefde, deze drie maken den waren godsdienst uit, en deze drie zijn een. Geloof, een onwrikbaar vertrouwen op God en toewijding aan hem met hart en ziel, liefde alzoo tot het hoogste en heiligste. Hope, weder vertrouwen op de toekomst en de zegepraal van de waarheid en het goede, toewijding aan deze heilige zaak, liefde wederom tot het hoogste en heiligste. Liefde eindelijk in engeren zin, tot de menschen, toewijding aan hun heil, leven voor hen. Zoo is dan het geloof liefde en de hoop liefde, liefde niet de meeste slechts, maar het een en al. Naar dezen godsdienst willen wij streven, en wat zijn belijdenis en verkondiging en beoefening verhindert, dat willen wij opheffen. Gelijk de Meester zelf gezegd heeft: Hebt God lief boven alles en den naaste als uzelf, dit is de wet en de profeten, zoo zeggen wij ook, en als hij voegen wij er aan toe: Doe dat, en gij zult leven! Dit is onze confessie, geen andere, een godsdienstig-zedelijke, geen dogmatische. Dit is het Evangelie, welks verkondiging aan onze predikers is opgelegd. Dit is onze grondwet, dit alleen; middelen, vormen, opvattingen, voorstellingen, leerstukken, dat alles is vrij!

Men heeft ons gezegd, en zegt misschien weder, dat wij idealizeeren, dat dit alles zelfs in onze Broederschap niet volkomen verwezenlijkt is. Het is mogelijk. 't Is waarschijnlijk zelfs. Maar mogen wij anders? Welke vereeniging is er, die volkomen aan haar ideaal beantwoordt? Maar welke levende vereeniging ook, die niet

hoopt, niet staat in 't geloof, dat zij het steeds vollediger verwezenlijken zal, en niet tracht het steeds nader te komen? Ik ben onlangs diep getroffen door een woord, dat een mijner vrienden tot de nieuwe leden zijner gemeente en de ouders, die hunne kinderen ten doop kwamen aanbieden, richtte. „Gij sluit u bij ons aan,” zeide hij, „gij brengt uw kinderen tot onze gemeente, niet om hetgeen zij is, maar om hetgeen zij worden kan en om hetgeen gij hoopt dat zij worden zal.” Dat kunnen wij ook tot u zeggen. De Remonstrantsche Broederschap is niet volmaakt, is het Godsrijk niet, is geen ideaal, maar zij heeft haar ideaal, waarvan ze zich steeds helderder bewust werd, en daarmee stemt gij in, dat begeert gij in en met haar meer en meer tot waarheid te maken.

Dat geldt u in de eerste plaats, waarde MOSSELMANS! die uw betrekking in de Nederlandsche Hervormde Kerk hebt nedergelegd, om onder ons uw arbeid voort te zetten. De nieuwe gemeente wenschte u tot haar voorganger, en hoe kon het anders? Want gij waart aan haar leden sinds lang met de sterkste banden gehecht. Wij behoeven haar in uw zorgen niet aan te bevelen, want zij was de uwe reeds te voren en zonder u zou ze de grootere gemeenschap, waarvan zij deel uitmaakte, niet verlaten hebben. Waar gij gewerkt hebt, hier of elders, hebt gij steeds de kunst verstaan de harten aan u te verbinden en in de harten te grijpen door uw woord. Door uw onkreukbare eerlijkheid, uw zedelijken moed, uw mannelijke oprechtheid hebt gij ze voor u, en wat meer is, voor de zaak die gij voorstaat gewonnen, en

moest gij ze winnen. Ik reken mij gelukkig, dat mij de taak werd opgedragen, u in te leiden tot onzen kring, en ik mag u de verzekering geven, dat wij een man van uwe gaven en karakter en ervaring een aanwinst achten voor onze Broederschap. Neem gij de broederhand aan, die u zoo van harte geboden wordt!

Wij reiken haar ook aan U, Broeders! Opzieners van deze gemeente! die tot haar stichting zooveel hebt bijgedragen en bereid zijt haar ook verder te besturen. Ontvangt daarvoor ook van ons een woord van waardeering. Is het in onze dagen, nu de stoffelijke en praktische belangen veler hoofden en harten geheel innemen, dikwijls moeilijk mannen te vinden, die zich belangeloos aan den dienst der christelijke gemeente willen wijden, te meer stellen wij uwe bereidwilligheid op prijs. Maar de taak kan voor u een aangename zijn, omdat gij niet alleen het vertrouwen der gemeente bezit, maar ook met haar voorganger in éenen geest wilt werken. Blijft hem steunen, gelijk gij hem tot hiertoe ter zijde stondt. Op zijn leer behoeft gij niet toe te zien; van die zorg zijt gij bij ons ontslagen, dat blijft aan zijn eigen conscientie bevolen. Maar in vereeniging met hem alles aan te wenden, wat den bloei der gemeente kan doen toenemen en het waar godsdienstig leven in haar midden bevorderen, daartoe zijt gij geroepen en bereid, en dat werk moge rijk gezegend zijn.

Zal het gezegend zijn, dat hangt voor een groot deel van u af, leden en vrienden dezer gemeente! Uw moed, om een stap te doen die u noodzakelijk voorkwam opdat aan de godsdienstige behoeften van uw ge-

moed blijvend mocht worden voldaan, uw ijver om daarvoor ook stoffelijke offers te brengen, zijn reeds schitterend gebleken, en gij hebt ondervonden met hoeveel waardeering onze Broederschap u te gemoet kwam, en hoe zij bereid was te doen wat zij vermocht. Van nu af behoort gij tot haar. Hebt haar lief, gelijk wij haar liefhebben. Doet niet, als soms wel gedaan wordt, en vergeet haar belangen niet, om alleen aan de uwe te denken; want door samenwerking alleen kan het gemeenschappelijke doel bereikt worden. Niet minder dan toen voor weinige maanden in Gelderlands hoofdstad een nieuwe gemeente zich bij haar aansloot, is deze dag, waarop zij er eene mag vestigen in deze roemrijke Akademiestad, voor haar een schoone en gelukkige. Moge het ook voor u een dag zijn, waarop gij steeds met dankbaarheid en blijdschap terugziet!

Zullen ons nog meer zulke dagen wachten? Zal de kleine Broederschap haar grenzen nog verder zien uitgebreid, en voor velen worden wat zij tot hiertoe voor weinigen was? Ik durf het niet voorspellen. Het zij, zooals God wil. Maar dit weten wij: klein moge zij nu nog zijn en 't blijven misschien, haar geestverwanten heeft zij wijd en zijd, overal waar het reine Evangelie gehoord en geloofd en betracht wordt. Ook is zij maar een voorbijgaande vorm. Doch in haar liggen de kiemen van iets hoogers en beters, dat nog nergens verwezenlijkt is; in haar leeft een ideaal, dat, zoo wij slechts niet insluimeren, eenmaal waarheid worden kan en zal, en zich uit haar zal ontwikkelen.

Zij verheft niet twistgierig haar stem op de stra-

ten. Zij heeft een boodschap van vrede en liefde. Verzoenen en bijeenbrengen wil zij, wat nu nog verdeeld is. Zij ziet verlangend uit naar den dag waarop haar taak zal volbracht zijn. Dan is die taak volbracht, wanneer hetgeen zij nu vertegenwoordigt algemeen, althans in ruimer kring erkend wordt, en een groot verbond van allen, die, hoe verschillend in opvatting, de waarheid in liefde willen betrachten en den godsdienst des harten boven alles stellen, haar vervangt en dies onnoodig maakt. Werken wij allen samen, opdat die dag eens kome! Het zal een nog veel schoonere zijn dan deze!

Welkom bij deze eerste godsdienstoefening onzer nieuwe gemeente! Zóó roep ik U toe, Mijne Vrienden! en ik weet het, zoo spreekt ook gij tot mij, dien gij tot uwen voorganger hebt gekozen. Op nieuw zijn we aan elkaâr verbonden en samen treden we een nieuw gemeenteleven in. Het woord ter inwijding is gesproken; we hebben het gehoord met groote belangstelling; 't vond weerklank in onze harten, het toonde ons met hoeveel welwillendheid en hartelijkheid we werden opgenomen in den broederkring. Wij allen, leden en begunstigers der opgerichte gemeente, zijn met heilige blijdschap en warme geestdrift heden bezielde, niet waar? We gaan met goeden moed en vast vertrouwen de toekomst tegen. We zijn vervuld met de beste wenschen voor den bloei en de welvaart dezer nieuwe gemeente, maar vooral hopen we, dat zij aan hare roeping zal beantwoorden om zegen te brengen voor velen, om de draagster en verbreidster te zijn van de kostelijkste goederen der menschheid: licht, vrijheid, reinheid, liefde.

Een nieuwe gemeente, ja; maar onze taak blijft dezelfde als in de oude, die we verlaten hebben. Het

rijk van waarheid en deugd te vestigen en te versterken, dat was het doel dat we ook dáár hadden te bereiken; dat doel blijft; maar we zijn heengegaan omdat we overtuigd waren, dat we door heen te gaan veel beter, veel krachtiger die taak konden vervullen; we voelden ons dáár veel te gebonden, . . . maar laat mij niet spreken over dat verleden; we hebben daarover in de laatste maanden met elkaâr zóó dikwijls gehandeld dat het ganschelijk overbodig is nu weêr over de beweegredenen te spreken, die ons drongen tot heengaan; we weten wat we, en waarom we 't hebben gedaan. We verblijden ons in het heden en we verwachten veel van de toekomst. We vragen thans niet zoo zeer: wat deden we, maar we moeten nu vooral duidelijk inzien wat we verder doen moeten.

Zal onze overgang tot de Remonstrantsche Broederschap iets beteekenen, dan moet hij *vooruitgang* bevorderen. Wij gevoelen ons gelukkig, dat wij thans in een gemeenschap leven, waar vrijheid, verdraagzaamheid en broederzin de drieënige leuze is! Leuze alleen! dan was 't nog zeer weinig. We hebben te zorgen, dat zij in en door ons verwezenlijkt en vervuld worde, zij moet onze kracht, onze roem, ons wapen zijn. Wij gevoelen ons gelukkig nu het werk dat we voor eenige maanden ondernamen, tot stand gebracht en de nieuwe gemeente gevestigd is. En gij zult wel begrijpen, dat ik in hooge mate een zaligen dag beleef. 't Is heden juist 22 jaren geleden, dat ik mijne intrede deed in mijne eerste gemeente, een vriendelijk dorpje in Gelderland. Ja, dat was een heerlijke, een

onvergetelijke dag! Toen had voor mij alles de bekoorlijkheid en frischheid van het eerste, van het nieuwe! 'k denk daaraan altijd terug met zoete vreugd. De kerkelijke toestand is sedert die dagen verbazend veel veranderd. Een belangrijken tijd heb ik doorleefd en zoo heeft de loop der omstandigheden mij gebracht waar ik nu sta. Ik maak geen vergelijking tusschen het geluk dat ik genoot op den eersten dag in de eerste gemeente en wat ik nu smaak in deze nieuwe gemeente; 't is genoeg: ik verheug mij heden met een heerlijke vreugde; 't zijn thans geen vreemden die ik voor 't eerst aanschouw, maar zij aan wie ik mij heden op nieuw als eersten voorganger in de nieuwe gemeente verbind, zijn bekenden, vrienden, geestverwanten, van wie ik zooveel goeds heb ondervonden en op wie ik bouwen en rekenen kan. En daarom is 't mij ook een groot genot om tot u te spreken. Een eerste prediking in de eerste gemeente van een nog onervaren jeugdigen leeraar gaat doorgaans over de hoofden heen en raakt de harten weinig. 't Is een dobberen op de zee der algemeenheden of een zweven in de lucht. 't Kan ook haast niet anders. Maar wij, die elkaar kennen sinds lang, wij weten wat we aan elkaar hebben, wij begrijpen elkaar met een enkel woord. Gij hebt begeerd, dat ik uw voorganger zou blijven, — gij hebt mij niet weggezonden; ik heb daarin het voor mij hoogst aangenaam bewijs, dat gij mijn woord nog wenscht te hooren en mijn dienst nog verlangt. Ik dank u hartelijk voor uw vertrouwen; ik zal mij beijveren 't mij verder waardig te maken, door zoo getrouw mogelijk mijne roeping te vervullen, en dat

moet ook hierin bestaan, dat ik bij iedere prediking u rond en open zeg, wat, naar mijne overtuiging, waar en goed en voor ons allen noodig is; u zeg, waarop het aankomt, u opwek om dat te betrachten. Dat wil ik ook heden doen. Wij zijn toegetreden tot de Remonstrantsche Broederschap. Laat mij u kortelijk aanwijzen, wat we als zoodanig boven alles hebben te bedenken en te verrichten, opdat het onze gemeente wêlga en opdat ze zeer veel wêl doe. Ik breng daartoe tot u een woord van Paulus, een woord dat we wel nooit mogen vergeten, een woord dat zeer juist het karakter der Remonstrantsche Broederschap uitdrukt en dat ge vindt:

2 Cor. III: 6b.

De geest maakt levend.

De geest maakt levend. In die woorden vindt ge aangewezen het doel dat we als leden der gemeente hebben in 't oog te houden en het middel om het te bereiken.

Levend maken: ons zelve en anderen, en de levend gemaakten levend te houden en tot steeds krachtiger leven te brengen; ziedaar onze taak.

Wat is heerlijker en kostelijker dan waarachtig te leven, te leven als mensch? Wat is schooner en gezegender dan anderen uit den dood op te wekken en den schat des levens te doen genieten? Welnu, als onze nieuwe gemeente dat niet als haar taak opvat en met vernieuwde kracht tracht te verwezenlijken, dan

heeft ze haar reden van bestaan verloren; als in die nieuwe gemeente toch alles bij 't oude blijft en den ouden sleur volgt, waarom dan maar niet bij die oude gebleven? Als er geen frisch, krachtig, nieuw leven gewekt wordt, waardoor zegen verspreid wordt over velen, dan is onze overgang niets anders dan een ijdele, dwaze nieuwigheid, die weldra alle beteekenis en waarde zal verloren hebben. Neen, wij moeten toonen, dat we onze roeping verstaan. Levend maken — dat doen we: als we vrij maken; een mensch kan eerst waarachtig leven, als hij volle vrijheid geniet. Gezag en dwang belemmert het leven. En daarom juist sloten wij ons aan bij eene vereeniging die haren leden volkomen vrijheid laat en gunt.

In de Hervormde kerk is in de laatste jaren hoe langer hoe meer de heerschappij der letter doorgedrongen; belijdenis en leer en geloof en bijbelgezag werden meer en meer hoofdzaak; de letter doodt, zegt Paulus te recht in ons tekstvers; wij voelden ook dien dooden-den, benauwendenden invloed dier letterregeering en daarom zeiden we de kerk vaarwel, en meldden ons aan bij, en werden vriendelijk opgenomen in eene vereeniging, waar men ons niet met letters voeden en met belijdenisvragen achtervolgen en naar geloofsartikelen beoordeelen en aan vaste vormen binden en op de schaal van kerkelijke rechtzinnigheid wegen wil. Vrij willen we zijn in ons denken, ons onderzoeken, ons belijden; we willen niet eens anders, ons opgelegd, geloof gelooven; we willen ons zelf zijn, we willen de vleugelen onzes geestes niet laten kortwieken en vastbinden; we willen naar eigen overtuiging,

godsdienstig zijn, we willen vrije christenen zijn en anderen eveneens die vrijheid laten. Zóó, door vrijheid, leven te bevorderen en al wat dat leven knelt en drukt en ondermijnt weg te nemen, dat moet het doel zijn waartoe we medewerken willen, zooals de Remonstrantsche Broederschap daarin steeds haar ideaal heeft gezien.

Maar dan ook het rechte middel aangegrepen. Dat waarachtig leven der vrijheid kan alleen gewekt en versterkt worden door den Geest. Als gij meent, dat gij al vrij zijt en al waarlijk leeft, omdat gij nu niet meer aan al die reglementen en vormen en leerstelsels gebonden zijt, dan vergist ge u zeer; is 't u alleen te doen om „af” te zijn van al wat u hinderde in de oude kerk, dan beduidt het al zeer weinig, dan is die winst nog maar zeer negatief. Neen, ge zijt daarmee er niet af. Als gij meent: ik ben nu geheel vrij in mijn denken en gelooven en gij dat vrijzijn zóó toepast, dat ge over de dingen van 't godsdienstig-zedelijk leven nu in 't geheel niet meer denkt en niet meer onderzoekt en u over niets bekommert, dan bedriegt ge u; dan hadt ge u niet bij deze Remonstrantsche Broederschap moeten aansluiten. Want zulk een vrijheid haat zij, met een geweldigen haat. Want die vrijheid is geen vrijheid, maar onverschilligheid; dan zal uw toetreden tot de nieuwe gemeente u niet levend, maar dood maken, nog erger dood dan de letter het deed; onverschilligheid is veel erger ziekte, dan rechtzinnigheid. Neen, de geest moet blijven denken, blijven zoeken, blijven streven, blijven werken; kracht moet er van ons uitgaan; nu we bevrijd zijn van den druk der letters, moet

onze geest met verdubbelde inspanning aan den arbeid gaan, opdat ons leven, ons inwendig geestelijk leven, wasse en heerlijke vruchten drage.

Vrijheid! dat is de leus der Remonstrantsche Broederschap. Maar ook in die broederschap is de vrijheid nog niet volkomen, dáár zijn ook nog belemmeringen, die verwijderd moeten worden; welnu, dat zàl geschieden als wij maar waarachtig geest openbaren; als er in ons is: oprechte belangstelling, warme liefde, heilige geestdrift voor alles wat op het hooger leven betrekking heeft, dan zal daarvoor van zelf alles wijken en vallen wat nu nog aan de vrijheid in den weg staat. Als wij zorgen, dat de geest van Jezus meer en meer in ons wordt opgenomen, dan zullen we ons niet vergenoegen met hetgeen we verkregen, maar dan rusten we nooit, dan gaan we voort met denken, waarnemen, streven, dan zijn we nooit voldaan, dan verbreken we alle banden, die ons geestesleven benauwen. Vooruit! blijft dan onze leus! Veel is er veranderd, sedert de Remonstranten in hunne bekende 5 artikelen hunne godsdienstige overtuiging uitspraken; 't moet, ook door ons toedoen, zóó worden, dat het meer en meer blijkt, dat wij aan één artikel volkomen genoeg hebben, maar dat is ook onmisbaar en dat artikel is: *de geest maakt levend*; en dat is niet een geloofsartikel, maar dat is een levensartikel; ieder lid dezer nieuwe gemeente heeft te zorgen, dat de waarheid van dat woord in hem wordt gezien, wordt belichaamd; dan zal er een stroom van heerlijk leven van die gemeente uitgaan in de wereld en een rijkdom van vruchten worden ingeogst.

Ja, de geest maakt levend! want hij maakt vrij, vrij van letter- en vormdienst! maar deed hij niet meer, dan zou 't haast de moeite niet waard zijn. Neen, men leeft nog niet in volle kracht als men vrij is in zijn denken en onderzoeken en gelooven. Men leeft eerst, als men vrij is in zijn handelen. En men is eerst vrij in zijn handelen als men vrij is van de heerschappij der zinnelijkheid en der zonde. Men is eerst vrij als men rein is van hart; men is eerst vrij als men zich gebonden rekent door 't geen rede en geweten ons als goed en waar doen kennen.

Ziet, als wij door ons toetreden tot de Remonstrantsche Broederschap niets anders beoogen dan het verkrijgen dier geloofsvrijheid en leervrijheid en belijdenisvrijheid, neen, dan is dat geen daad des geestes bij ons geweest, dan heeft het vleesch ons de wet voorgeschreven, dan is 't onze gemakzucht die ons verleid heeft. Die vrijheid van geloof en belijdenis stelt de broederschap op zoo'n hoogen prijs, omdat zij overtuigd is, dat daardoor des te beter bereikt kan en moet worden dat verheven en hooger doel: leven te wekken, zedelijke vrijheid te brengen, zich zelf en anderen vrij te maken van de heerschappij des kwaads.

Nu ge als leden der nieuwe gemeente van de banden verlost zijt, die de oude u aanlegde, is het des te meer uwe heilige taak om dat ware leven te bevorderen. Gij kunt het nu beter, wee hem, die 't nu ook niet beter doet!

Tot ons komt nu met dubbele kracht de opwekking: wordt vrij en maakt vrij van 'tkwaad! Door

den geest moet dat geschieden. Wij moeten niet beheerscht worden door onze begeerten, driften, neigingen, hartstochten; dan bukken we en kruipen we en zijn dus niet vrij. Wij moeten heer en meester blijven over ons zelve. Wij moeten het toonen, dat „leven” voor ons iets hoogers en grooters is, dan stofaanbidders en stofverheerlijkers te zijn, dat we iets edelers kennen dan *zingenot* en werelddienst; dat niet het dier in ons, maar de mensch, de geest, de hoogste plaats inneemt.

In deze nieuwe gemeente moet gedurig alles nieuw worden, 't oude moet voorbijgaan; die oude kwalen van hoogmoed en hebzucht, van ijdelheid en traagheid moeten genezen worden; al dat leelijke wat ons ontsiert moet verdwijnen, al dat onreine wat ons aankleeft, moet verdreven worden met alle kracht. Dat kost inspanning en moeite, daar hebben we geest, daar hebben we kracht voor noodig. Zorgen we, dat we veel van den geest van Jezus in ons opnemen, dan zullen we kloeke bestrijders zijn van al wat verkeerd is en zoo worden we vrij en maken we vrij, zoo zal er *leven* gewekt en gevoed worden! En als dat door ons, als leden dezer gemeente, geschiedt, veel meer en beter dan we tot hiertoe deden, ziet dan eerst is ons aansluiten bij de Remonstrantsche Broederschap een werk des geestes, dan eerst zal 'teen zegen zijn! De Remonstranten der 17e eeuw leverden bij de Staten van Holland hunne Remonstrantie in, waarin ze hun overtuiging uiteenzetten en hun grieven openbaarden. Wij moeten voortgaan onze Remonstrantie in te leveren, iederen dag; wij leveren

die in bij ons zelven, bij de zonde, die in ons is; wij willen het iederen dag uitspreken, niet alleen met ons woord, maar door ons geheele leven, dat wij vele grieven hebben tegen al wat kwaad is; we willen zeggen iederen dag: ik heb tegen u, ik wil van u niet weten; ik heb tegen u: onwaarheid! en tegen u: onreinheid! en tegen u: onmatigheid! en tegen... u allen, vijanden van mijn zieleleven, die mij wilt kwellen en pijnigen en ketenen en als gij kunt zoudt willen vermoorden, maar ik wil *leven*, ik *wil* leven, gaat weg van mij! Laat dat de Remonstrantie zijn der Remonstranten van de 19e eeuw!

„De geest maakt levend!” want hij maakt vrij. En waarlijk vrij is hij, die vrij is van zelfzucht. Vrij zijn van zelfzucht is: liefhebben; waar liefde is, daar is waarachtig leven. En als wij werkelijk levend willen maken, dan hebben we te zorgen, dat we over een grooten voorraad van liefde kunnen beschikken. Liefde vooral wil vrij zijn; gedwongen liefde is geen liefde. Hoe meer liefde, hoe meer leven! Zelfzucht maakt koud, dor, dood. Liefde wekt warmte, vreugde, leven! Onze nieuwe gemeente maakt van nu af een deel uit der Remonstrantsche *Broederschap*. Welk een schoone benaming! Maar 't moet meer zijn dan een naam en een leus! Broederschap! dat doet van zelf denken aan liefde, aan welwillendheid, belangstelling, vrede, eensgezindheid! Welnu, als wij door ons toetreden niet krachtig medewerken om die Broederschap werkelijk meer en meer een Broederschap te doen worden, dan is onze overkomst wel aanwas, maar geen aanwinst; we hebben

een kerkelijke gemeente verlaten, waar de broederlijke gezindheid zeer veel te wenschen overliet. En dat kwam juist hierdoor, dat er geen vrijheid genoeg was. Eeuwigdurend getwist en gekijf over de leer en over de belijdenis; wat al vijandschap daardoor! de gemeente was een oorlogsveld, waarop de verschillende partijen gewapend tegen elkaar overstonden en nu en dan slag leverden. Wat al veroordeeling, verkettering, verdoeming! Wat al bitterheid en hatelijkheid; dat was 'tonvermijdelijk gevolg van den geloofsdwang en van de heerschappij der letter.

Nu komen we in een gemeente waar deze niet bestaat. Maar nu moet dan ook blijken, hoe krachtig de liefde thans voor den dag treedt; zorgen wij, mijne vrienden, dat we geen onheilig vuur op het altaar brengen, dat we onze prikkelbaarheid en kitteloorigheid niet medenemen en overbrengen in deze nieuwe gemeente, dat we al dat dogmatisch gekibbel en gehaspel, waaraan we zoo gewend zijn geraakt, ter zijde stellen; laten ze in de Hervormde kerk die geschillen maar verder uitvechten. Wij hebben wat anders en beters te doen. Wij hebben te toonen, dat het ons ernst is met het leven, omdat het ons ernst is met de liefde. Laat deze gemeente in waarheid een broederschap zijn, wier leden door een band verbonden zijn, die niet knelt, maar steunt: den band der liefde. En laat ons vooral niet vergeten, dat we niet beter elkaar liefde kunnen bewijzen, dan door belang te stellen in elkaars lot, maar vooral in elkaars geestelijk leven. Laat ons als broeders en zusters „deelen in elkaars vreugd en smart,” maar vooral arbeiden aan elkaars hoofd en hart; laat ons

elkaar raden, waarschuwen, vermanen, opwekken, steunen, ontwikkelen, reinigen, dat is het beste, we kunnen dat nu in kleiner gemeente zooveel beter doen dan in die groote.

Maar om dat te doen is *Geest* noodig. Zulk een liefde kan niet van 't vleesch, maar alleen van den geest uitgaan. Zorgen we, dat er veel van Jezus' geest in ons zij, hij had lief met een onuitsprekelijk rijke liefde! Als de Remonstrantsche gemeente in Groningen zulk een echte broederschap tracht te zijn, dan zal ze zegen brengen, dan zal ons leven in die gemeente voor ons en voor anderen een bron zijn van geestelijk heil, een middel tot verhooging van ons levensgeluk; dan zal die gemeente beantwoorden aan hare roeping, dan zal die Remonstrantsche gemeente toonen tevens een echt *Protestantsche* gemeente te zijn, die protesteert tegen de duisternis, tegen de slavernij, tegen de zonde, tegen het egoïsme.

Komt, laat ons met die voornemens ons nieuw gemeenteleven beginnen! Moge deze dag bij ons steeds in blijde herinnering blijven, omdat we later zullen kunnen denken: 't is ons tot grooten zegen geweest, dat we tot de Remonstrantsche broederschap overgingen, daardoor is er nieuw leven in ons gewekt, we zijn er door gevorderd in waarheid, in deugd, in liefde bovenal. Moge door ons, krachtiger dan tot nu toe bevorderd worden de heerschappij van het rijk van God, d. i. het rijk van licht, van vrijheid en van vrede!

Ziedaar, M. H., wat ik bij deze eerste samenkomst meende u en mij zelve te moeten herinneren.

'k Vertrouw, dat gij met mijne beschouwing instemt. Vóór we van hier gaan, heb ik nog een kort woord tot sommigen te richten, waarmede Gij ook zeker zult instemmen en wel:

Tot U, die als afgevaardigden der Broederschap deze eerste samenkomst door uwe tegenwoordigheid opluistert. Gij beiden hebt aanspraak op den dank der gemeente; Gij hooggeleerde en hooggeachte vriend voor de welmeenende en hartelijke en degelijke woorden waarmede gij ons hebt toegesproken, voor de waardige en uitnemende wijze waarop gij deze gemeente hebt ingewijd; uwe woorden deden ons goed! En Gij, waarde ambtgenoot en vriend, ¹⁾ voor het vele dat gij in 't belang der nieuw te stichten gemeente hebt verricht. 't Was u nooit te veel ons met raad en daad bij te staan; alles wat dienen kon, om onzen wensch vervuld te krijgen, hebt gij met de meest belangelooze liefde en met den meest mogelijken spoed gedaan, gij hebt het ons zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt tot uwe Br. over te komen. U beiden zeg ik voor al uwe moeite en zorg, voor al uwe voorkomendheid en toegenegenheid hartelijk dank, uit mijn naam niet alleen, maar uit naam der gansche gemeente.

Zou geen oprechte erkentelijkheid in ons zijn jegens U, leden van den Kerkeraad der Evang. Luthersche gemeente? Hoe zou 't anders kunnen? Gij hebt ons zeer aan u verplicht. Met de meeste bereidvaardigheid hebt gij ons voor deze gelegenheid uw kerkgebouw afgestaan;

¹⁾ Dr. bok, pred. te Amsterdam.

gij zijt ons behulpzaam geweest om alles zoo goed mogelijk te regelen; uwe diakenen hebben zich op de meest heusche wijze ons ten dienste gesteld, in één woord, gij hebt getoond, dat de meest broederlijke geest en de meest vriendschappelijke gezindheid u bezielde jegens ons. Gij hebt daarmede een navolgenswaardig voorbeeld gegeven van verdraagzaamheid en liefde. Weest verzekerd, dat we dit blijk uwer goedheid nimmer zullen vergeten en dat we 't ons een genoegen zullen rekenen indien we U ooit wederdienst kunnen bewijzen.

De gemeente waardeert ook ten hoogste wat door U, leden der voorloopige regelingscommissie en wat verder door U, leden des kerkerads in haar belang is gedaan. Gij hebt veel, zeer veel voor ons gearbeid! Gij hebt de zaak der stichting eener nieuwe gemeente met sympathie begroet en met grooten ijver ter hand genomen en met onverflauwde geestdrift voortgezet; door u zijn we nu, wat en waar we zijn. Dank mannen broeders! voor uwe mannelijke houding, voor uw flink en krachtig doortasten, voor al den tijd en al de rust die ge hebt opgeofferd voor deze zaak. Gij hebt u echt Noordsche mannen betoond!

Ik verheug mij, dat de gemeente bestuurd zal worden door zulke mannen; ik wensch mij zelve geluk zulk een kerkeraad mij ter zijde te zien; met goeden moed gaan we de toekomst tegen!

En nu nog mijn persoonlijken dank aan u allen, die tot deze gemeente zijt togetreden of haar begunstigen wilt. Ik mag op U roem dragen! Ik acht het benijdenswaard in zulk een gemeente de voorganger en

leeraar te zijn, hoe moeilijk 't ook zij. Gij hebt getoond, dat het een leugen is wanneer men de modernen beschuldigt dat ze niets over hebben voor godsdienst en kerk. Gij hebt u zeer offervaardig getoond; gij hebt de handen ineengeslagen en getoond dat eendracht macht maakt. Ik dank u allen voor de vele treffende bewijzen van gehechtheid, van vriendschap, van waardeering die ik van u mocht ontvangen, ik kan dat alles niet onder woorden brengen, maar gevoel het diep... Ik weet, gij zult, wat ge zoo flink begonnen zijt, even krachtig voortzetten. Ik vertrouw, dat gij niet halverwege wilt blijven staan, maar dat ge weêr de handen zult ineenslaan, opdat we zoo spoedig mogelijk een eigen gebouw bezitten, om onze samenkomsten te houden en van anderer gunst of ongunst niet meer afhankelijk te zijn. En als we dat doel bereikt hebben en we dan vergaderen om ons geestelijk leven te versterken, en ons lied aanheffen, begeleid door het verdienstelijk spel van den man ¹⁾, die ook heden daardoor onze samenkomst opluisterde en die zich zoo belangeloos aanbood om dat te blijven doen, waarvoor we hem onzen hartelijken dank brengen, — ziet, als we zóó vèr eens zijn, dat we onder *eigen* dak onze *eerste* godsdienstige samenkomst kunnen houden, dan zullen we nog een blijder en gelukkiger dag beleven, dan heden; dan is de kroon gezet op alles wat door u ondernomen werd. Maar laat ons boven alles er naar streven, dat deze gemeente de kostbaarste en sierlijkste kroon moge dragen: de kroon des levens!

Zoo zij het!

¹⁾ Jkhr. Mr. s. w. TRIP.